Ensenyar en d'altres llengües

Introducció

Aquest volum és fruit de les trobades i del congrés internacional TRI-CLIL, organitzats a la Universitat Autònoma de Barcelona, des de l'any 2007 fins al 2011, per l'equip col·laboratiu CLIL-SI, integrat al Grup de Recerca sobre Ensenyament i Interacció Plurilingües[1], amb el suport econòmic de diversos projectes de recerca finançats amb fons públics[2]. Aquestes activitats d'intercanvi entre investigadors i docents han girat al voltant de l'ensenyament i l'aprenentatge de matèries curriculars en 'd'altres llengües', és a dir, en llengües no presents en l'entorn més immediat de l'alumnat; allò que s'entén per pràctiques educatives d'aprenentatge integrat de continguts i llengua o AICLE, acrònim que serà present en la majoria de capítols.

L'AICLE s'inclou en el conjunt de programes d'educació plurilingüe, tot aportant la seva especificitat i originalitat, atès que es tracta d'una proposta pedagògica que persegueix l'aprenentatge *simultani* de llengües i de continguts curriculars de qualsevol disciplina acadèmica. Diverses contribucions d'aquest volum (vegeu Christiane Dalton-Puffer, Cristina Escobar i Emilee Moore i Luci Nussbaum) presenten definicions que precisen l'abast de l'acrònim AICLE, i molt especialment, el capítol de Laurent Gajo.

Cal recordar que les propostes d'educació plurilingüe que encaixen avui en l'anomenat AICLE preexisteixen a l'encunyació de l'acrònim. Així, per exemple, aquests programes entronquen naturalment amb els programes d'immersió desenvolupats a Catalunya a finals dels anys vuitanta del segle passat. En efecte, els programes catalans d'immersió eren enfocaments AICLE *avant la lettre*, atès que pretenien afavorir alhora l'aprenentatge de la llengua catalana i de continguts curriculars.

La formació de mestres per a aquest propòsit va ser clau en l'èxit del programa. Aquesta formació va girar al voltant de: a) l'adquisició de capacitats per a l'ús col·loquial i acadèmic de la llengua –recordem que molts professionals de l'educació no havien rebut cap educació lingüística en llengua catalana–, b) la preparació en enfocaments per ensenyar continguts del currículum, tot integrant-hi les formes

1 Més informació a http://grupsderecerca.uab.cat/clilsi/ i http://greip.uab.cat, respectivament.

2 Projectes 2005SGR00330 i 2009SGR1273 de l'AGAUR; projecte DYLAN del 6è programa marc de la Unió Europea (http://www.dylan-project.org), projecte EDU2010-15783 del MICINN.

discursives i els usos de lèxic específic de cada matèria, i c) el domini d'estratègies de gestió de la comunicació a l'aula (facilitació de la comprensió en L2, resolució del malentès, procediments per corregir la producció de l'alumnat, etc.). Per als impulsors de la immersió, l'ensenyament en una L2 havia d'anar acompanyat de pràctiques docents innovadores i, sobretot, centrades en l'aprenent. Passats quasi trenta anys, els reptes que es planteja l'educació 'en d'altres llengües' són similars, però situats en escenaris diferents, tant pel que fa a les demandes de la societat a l'escola com per les eines a l'abast per a l'ensenyament.

El present volum recull una selecció de conferències de persones convidades a les trobades, i s'estructura en tres parts. La primera conté quatre capítols en què es tracten temàtiques que constitueixen el rerefons de les propostes de l'AICLE. La segona part conté contribucions que analitzen els processos de construcció del discurs en L2 i de la interacció a classe. La tercera part presenta tres estudis de cas de formació del professorat, que comparteixen com a tret comú una aposta ferma per la col·laboració entre experts en ensenyament de llengües i experts en ensenyament de continguts disciplinaris, i la reflexió compartida sobre la pràctica docent.

De la lectura del volum se'n desprèn que el primer escenari sobre el qual cal actuar és el de l'educació en diverses llengües. Els conceptes de multilingüisme –referit a les configuracions sociolingüístiques de països o regions i a les polítiques lingüístiques que se'n deriven– i de plurilingüisme –referit a les competències de les persones– han substituït el concepte de bilingüisme, el qual ha quedat sobrepassat per realitats molt més complexes i per les polítiques lingüístiques europees (vegeu el capítol de Jasone Cenoz). El capítol de Laurent Gajo aprofundeix en les diverses facetes de l'educació en diverses llengües i els reptes que planteja per a una didàctica del plurilingüisme. D'altra banda, l'aparició, a inicis del segle XXI, del *Marc Europeu de Referència Comú per a les Llengües* (MERC) ha revolucionat l'ensenyament de llengües fent èmfasi en enfocaments accionals (ensenyament per tasques i projectes), i proposant la reflexió sobre l'avaluació de competències parcials i globals de l'aprenent-usuari de llengües, el qual és concebut com una persona multicompetent i no com algú que suma monolingüismes. La recerca sobre les capacitats de l'aprenent-usuari ha demostrat que una persona plurilingüe no és el resultat de sumar diversos monolingüismes; és algú que posseeix una competència summament original –adquirida en pràctiques verbals intenses i significatives–, composta per un conjunt de competències parcials i interconnectades. El capítol de Simona Pekarek-Dolher aporta, en aquest sentit, una reflexió profunda sobre l'avaluació de competències, alhora que desmantella, un per un, vells mites sobre l'aprenent.

El segon repte que cal afrontar és la planificació harmònica del plurilingüisme, la qual no s'ha d'entendre com un tractament igualitari de totes les llengües d'escolarització, sinó com l'organització d'espais d'aprenentatge significatius i sostenibles

al llarg de l'educació. Els programes AICLE presenten beneficis estructurals (aprofitar el temps d'ensenyament de matèries del currículum per aprendre llengües) i avantatges didàctics: la llengua vehicular esdevé un mitjà per aprendre, de manera natural, continguts escolars i habilitats socials; els continguts curriculars en 'd'altres llengües' poden variar al llarg de l'escolaritat; cal coordinació i treball conjunt entre docents d'àrees diferents. Els programes AICLE són, per definició, renovadors atès que els docents han de reflexionar alhora sobre el paper que la llengua, i més concretament la interacció, juguen en la construcció del coneixement i sobre les formes de relació social a l'aula idònies per bastir-lo. El capítol de Neus Sanmartí i Begonya Oliveras s'inscriu en la tradició innovadora de l'ensenyament de les ciències, el qual focalitza el desenvolupament del pensament crític dels escolars a través d'activitats de conversa sobre textos de la premsa diària.

El tercer repte que planteja la societat a l'escola és l'avaluació de les pràctiques educatives. Habitualment l'educació plurilingüe s'ha mesurat en termes de resultats, és a dir, en termes de competències adquirides per part de l'alumnat, com a productes d'ensenyament. Tot i així, un nombre creixent d'estudis explora, des dels anys vuitanta del segle passat, el procés d'aprenentatge: la construcció del discurs a l'aula i la interacció entre docents i aprenents o entre aprenents, per discutir fets observables i evidències de com esdevenen les pràctiques situades per aprendre simultàniament llengües i d'altres continguts del currículum. Les contribucions de Christiane Dalton-Puffer, de Rachel Whittaker i Ana Llinares, i d'Emilee Moore i Luci Nussbaum en el present volum volen encoratjar la continuació d'aquest tipus d'exploració.

El quart repte que té plantejada l'educació plurilingüe és la formació del professorat. Entroncant, com dèiem, amb la formació de docents per a la implementació de programes bilingües, la proposta AICLE obliga a relacionar contextos variats: aules en segones llengües i en llengües estrangeres; ensenyament infantil, primari, secundari i terciari; aules en què s'ensenyen llengües i aules en què s'ensenya en 'd'altres llengües' i, sobretot, fan inexcusable la col·laboració entre didàctiques específiques. Els capítols de Joaquim Arnau, de Josep Maria Cots i Mercè Clemente i de Cristina Escobar Urmeneta caminen en aquest sentit.

L'edició d'un volum sempre és el resultat d'un treball a moltes mans. Aquest no n'és una excepció. Volem agrair a les autores i als autors la seva generositat per enviar textos de la qualitat dels que aquí figuren. També volem reconèixer la tasca d'avaluadores i d'avaluadors externs que, amb els seus comentaris constructius, han vetllat per la qualitat dels capítols: Margarida Cambra i Elsa Tragant (Universitat de Barcelona), Ulrich Dausendschön-Gay (Universitat de Bielefeld), David Lasagabaster i Yolanda Ruiz de Zarobe (Universitat del País Basc), Fernando Lorenzo Berjillos (Universitat Pablo Olavide), Carmen Pérez (Universitat Pompeu Fabra), Mercè Pujol (Universitat de París X), Sagrario Salaberri (Universitat d'Al-

meria), Fernando Trujillo (Universitat de Granada), Ignasi Vila (Universitat de Girona) i Marie-Thérèse Vasseur (Universitat de Maine).

Volem expressar també el nostre reconeixement a l'ICE de la Universitat Autònoma de Barcelona, coorganitzador de totes les edicions de les trobades, al Servei de Llengües de la UAB per la seva col·laboració en l'organització de les trobades del 2010 i del 2011, i al Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya pel seu suport continuat. Per descomptat que les diverses trobades no haurien estat possibles sense l'ajuda desinteressada d'estudiants de màsters i doctorat del Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura i de les Ciències Socials de la Universitat Autònoma de Barcelona. Finalment, i no per això menys important, volem dirigir també el nostre agraïment a les persones que apareixen en les dades que es presenten en alguns capítols, alumnat i docents, sense els quals tindríem poc a dir.